

มะปรางพันธุ์หวานทองประมุขพรหมณี

พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 (ชนิดที่ 2)

สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช

นิยาม

“พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น” หมายความว่า พันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในชุมชนใดชุมชนหนึ่งภายในราชอาณาจักร และไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ ซึ่งได้จดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามพระราชบัญญัตินี้

“ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มของประชาชนที่ตั้งถิ่นฐาน และสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง และได้ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

ความเป็นมา

ในปี พ.ศ.2533 จังหวัดนครนายกมีนโยบายส่งเสริมให้มะปรางเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดนครนายก นายบุญส่ง เนียมหอม เกษตรกรอาชีพทำนาและทำสวนภูมิลำเนาอยู่ตำบลพรหมณี อำเภอเมืองนครนายก ได้ไปขอเก็บผลมะปราง (มะยงชิด) พันธุ์ลูกเกล้า ที่หล่นใต้ต้นจากสวนของนายสมชาย วงษ์บุญธรรม ตำบลศรีกะอาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก มาเพาะ จำนวน 15 ผล ได้ต้นกล้า 15 ต้น จนกระทั่งอายุ 7 ปีเริ่มให้ผลผลิต พบว่ามีการกระจายตัวทางพันธุกรรม แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นมะปราง (มะยงชิด) จำนวน 2 ต้น

ต้นที่ 1 มีลักษณะ ใบเป็นรูปรี ความกว้างผลประมาณ 4.5 ซม. ความยาวผลประมาณ 7.2 ซม. ทรงผลยาวรีเป็นรูปไข่ ผลแก่มีสีเหลืองปนส้ม เนื้อสีเหลืองปนส้ม มีรสหวานอมเปรี้ยว ตั้งชื่อว่า “ชิดบุญส่ง” ได้ยื่นคำขอให้กรมวิชาการเกษตรออกหนังสือรับรองพันธุ์พืชขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ.2518 โดยกรมวิชาการเกษตรออกหนังสือรับรองพันธุ์พืชขึ้นทะเบียน (ร.พ.1) เลขที่ 1165/2562 ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2562 และต้นที่ 2 ได้มะปราง (มะยงชิด) ผลเล็ก คัดพันธุ์ทิ้ง

กลุ่มที่ 2 เป็นมะปราง (กาวาง) จำนวน 10 ต้น รสชาติเปรี้ยวมากผลมีขนาดเล็ก คัดพันธุ์ทิ้ง

กลุ่มที่ 3 เป็นมะปรางหวาน จำนวน 3 ต้น

ต้นที่ 1-2 เป็นมะปรางหวาน ผลมีขนาดเล็ก คัดพันธุ์ทิ้ง

ต้นที่ 3 เป็นมะปรางหวาน ทรงต้นแผ่ออก ใบรูปรี ฐานใบรูปลิ้ม ปลายใบเรียวแหลม ช่อดอกยาวเฉลี่ย 6 ซม. ผลมีขนาดใหญ่ ทรงผลยาวรีเป็นรูปไข่ มีจุดเล็กน้อยที่ขั้วผล ผลแก่มีสีเหลืองปนส้ม เนื้อผลสีเหลืองปนส้ม ความกว้างผลประมาณ 3.2 ซม. ความยาวผลประมาณ 6.2 ซม. มีรสหวาน มีกลิ่นหอม ตั้งชื่อว่า “หวานทองประมุขพรหมณี” นายบุญส่ง เนียมหอม ผู้พัฒนาพันธุ์มะปรางเห็นว่ามะปรางพันธุ์นี้เป็นมะปรางที่มีลักษณะดี ต้องการให้เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชน จึงหารือกับนายกสมาคมชาวสวนมะปรางจังหวัดนครนายก (ร.ต.ต. อำนวน หงษ์ทอง) เพื่อให้จดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

มะปรางพันธุ์หวานทองประมุขพรมณี มีลักษณะประจำพันธุ์ที่แตกต่างจากมะยงชิดพันธุ์ทุลเกล้า ซึ่งเป็นพันธุ์ที่มีลักษณะใกล้เคียงอย่างชัดเจน 6 ลักษณะ ได้แก่ รูปทรงผล สีเนื้อ การแตกกิ่งแขนงของต้น รูปร่างบริเวณใกล้ขั้วผล การมีจุดบริเวณขั้วผล การมีกลิ่นหอม และต่างจากมะปรางหวานพันธุ์ทองนพรัตน์ 4 ลักษณะ ได้แก่ รูปทรงผล สีเนื้อ การแตกกิ่งแขนงของต้น และการมีกลิ่นหอม

นายบุญส่ง เนียมหอม ได้ขยายพันธุ์มะปรางพันธุ์หวานทองประมุขพรมณี เพื่อปลูกในสวนของตนเอง และในสวนของกลุ่มผู้นุรักษ์มะปรางซึ่งอยู่ในสวนใกล้กันรวมจำนวน 7 ต้น

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ 1) การขึ้นทะเบียนชุมชนและ 2) การจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น โดยที่การขึ้นทะเบียนชุมชนกฎหมายกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่เป็นผู้มีอำนาจลงนามหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียนชุมชน ซึ่งชุมชนมะปรางหวานทองประมุขนครนายกได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2563 หนังสือสำคัญเลขที่ 002/2563 ครอบคลุมอาณาเขตพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอมืองนครนายก อำเภอบ้านนา และอำเภอปากพลี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกมะปราง ส่วนการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจการพิจารณาอนุมัติของคณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช (ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน อธิบดีกรมวิชาการเกษตร เป็นกรรมการและเลขานุการ) และเนื่องจากชุมชนมิได้มีสภาพเป็นนิติบุคคล นายบุญส่ง เนียมหอม ซึ่งตัวแทนชุมชนจึงทำหนังสือมอบอำนาจให้นางสาวเจษฎา เอี่ยมอาจหาญ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลพรมณี เป็นผู้ดำเนินการยื่นคำขอจดทะเบียนมะปรางพันธุ์หวานทองประมุขพรมณี เป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ยื่น ณ กรมวิชาการเกษตร เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2563 คำขอเลขที่ 002/2563 โดยชุมชนเป็นเจ้าของพันธุ์พืช แต่องค์การบริหารส่วนตำบลพรมณี จะเป็นผู้ถือสิทธิและทำนิติกรรมต่าง ๆ แทนชุมชนโดยความเห็นชอบของสมาชิกชุมชน โดยคณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช มีมติเห็นชอบให้รับจดทะเบียนมะปรางพันธุ์หวานทองประมุขพรมณี เป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 แล้วเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2564 ขณะนี้อยู่ระหว่างขั้นตอนการประกาศโฆษณาคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของมะปรางพันธุ์หวานทองประมุขพรมณี เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียยื่นคำคัดค้าน เป็นระยะเวลา 90 วัน (เก้าสิบวัน) ปิดประกาศ ณ กรมวิชาการเกษตร ศาลากลางจังหวัดทุกจังหวัด รวมกรุงเทพมหานคร และสำนักงานเกษตรอำเภอทั่วประเทศ ซึ่งประธานคณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชได้ลงนามประกาศโฆษณาเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2564และจะครบ 90 วันในวันที่ 11 กันยายน 2564 ในกรณีที่ไม่มีคำคัดค้าน คณะกรรมการจะออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามแบบ คพ. ๖ ต่อไป

ปัจจุบัน นายบุญส่ง เนียมหอม อยู่ระหว่างขยายพันธุ์มะปรางพันธุ์หวานทองประมุขพรมณี โดยวิธีทาบกิ่งเพิ่มขึ้นอีกจำนวน 100 ต้น เพื่อเตรียมปลูกอนุรักษ์ในชุมชนมะปรางหวานทองประมุขนครนายก โดยมีแผนจะขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนไปเรื่อย ๆ จนครบตามจำนวนสมาชิกชุมชนทั้ง 3 อำเภอ รวม 102 คน

สิทธิของชุมชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ชุมชนเมืองเฉพาะถิ่น

เมื่อมะพร้าวพันธุ์หวานทองประมุขพรหมณีได้รับการจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นแล้ว ชุมชนมะพร้าวหวานทองประมุขนครนายก มีสิทธิแต่ผู้เดียวในการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย ผลิต ขาย ส่งออกนอกราชอาณาจักร หรือจำหน่ายส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น มีอายุการคุ้มครอง 17 ปี นับตั้งแต่วันที่ประธานกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชลงนามในหนังสือสำคัญการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น (คพ.6) และอายุของหนังสือสำคัญอาจขยายเวลาต่อได้คราวละสิบปี หากอธิบดี กรมวิชาการเกษตร เห็นว่าพันธุ์พืชนั้นยังเป็นพันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในชุมชน และชุมชนนั้นยังคงมีคุณสมบัติตามมาตรา 44 และ มาตรา 45 กล่าวคือชุมชนยังตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันโดยต่อเนื่อง และยังร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนามะพร้าวพันธุ์หวานทองประมุขพรหมณี โดยที่มะพร้าวพันธุ์หวานทองประมุขพรหมณียังไม่กระจายพันธุ์ออกไปนอกเขตชุมชน

หากผู้ใดจะเก็บจัดหารวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นเพื่อปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือ วิจัยเพื่อประโยชน์ในทางการค้า จะต้องทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์กับชุมชน โดยได้รับความเห็นชอบจาก คณะกรรมการก่อน ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นให้จัดสรร แก่ผู้ซึ่งอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชนั้นร้อยละสิบ เป็นรายได้ร่วมกันของชุมชนร้อยละหกสิบ และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ที่เป็นผู้ทำนิติกรรมร้อยละสิบ
